ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΩΝ ΘΡΑΙΚΩΝ

§ 1) Ἡ τῶν θρακῶν θρησκεία ἦτο ἡ πολυθεΐα. Οἱ μᾶλλον ὑπὸ τῶν θρακῶν λατρευόμενοι τῶν Θεῶν ἦσαν οἱ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους προσαυξηθέντες κατὰ τὴν ρωμαιοκρατίαν ὡς καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις δι' Αἰγυπτίων καὶ Ἀσιατικῶν τινων θεῶν. Οἱ θεοὶ τῶν θρακῶν φέροντες αὐτὰ τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα ἀπεικονίζοντο μετὰ τῶν συνήθων παρὰ τοῖς Ἕλλησι χαρακτηριστικῶν, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς βαναυσοτεχνέσιν ἀναθηματικοῖς ἀναγλύφοις ὑπὸ τύπον βάρβαρον καὶ ἀκαλαίσθητον. Ὁ τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπιστημίου καθηγητὴς Kazarow ὑποθέτει ὅτι οἱ θρᾶκες συναπεκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς πρώτης των κοιτίδος θεούς τινας, οὓς βραδύτερον σὺν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν χώραν των τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑποκατέστησαν οἱ ἑλληνικοὶ ὡς συγγενεῖς αὐτῶν. Τοιοῦτός τις λ. χ. ἦτο θεός τις τοῦ οὐρανοῦ, συγγενὴς τῷ **Διὶ** καὶ τῷ τῶν Λατίνων J u p i t e r, οὗ τὸ παλαιὸν ὄνομα διεφυλάχθη οὐ μόνον εἰς τὸ τοῦ θεοῦ **Διονύσου**, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κύρια ὀνόματα **Διόξενις, Διόσπορις, Διοσκύθης** καὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ προσέτι **Δῖος** καὶ D i o b e s s i. Ἡ ταὐτότης ὅμως τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ Διὸς παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς θραξὶ δὲν εἶναι σαφὴς μαρτυρία τῆς στενωτέρας συγγενείας τῶν λατρευόντων τὸν θεὸν δύο ἐθνῶν, ὁρμηθέντων πάλαι ποτὲ ἐκ τῆς αὐτῆς κοιτίδος, ἐν ᾗ ἀναμφιβόλως ἐπὶ αἰῶνας συνέζησαν;

Οὐδεμία βεβαίως ἀμφιβολία χωρεῖ ὅτι οἱ θρᾶκες εἶχον καὶ ἰδίους θεούς, ἐξ ὧν κατὰ τὰς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχαιότατα μὲν ὁ **Διόνυσος**, κατὰ τὸν πέμπτον δὲ πιθανῶς π. Χ. αἰῶνα ἡ **Βένδις** ἢ **Βενδίς**, ἀνάλογος τῆς Ἑκάτης ἢ Ἀρτέμιδος, καὶ ὅτι τινὲς τούτων σὺν τῷ χρόνῳ ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν ἑλληνικοὺς θεούς, ὡς ἡ **Βένδις** πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα, ἡ **Κοτυττὼ** πρὸς τὴν Ῥέαν καὶ τὴν Φρυγοπελασγικὴν Κυβέλην, ὁ **Δάρσος** ἢ **Δάρρων** πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν. Ἡ γνώμη ὅμως ὅτι ὁ **Κενδρισὸς** (Κενδρισεὺς καθ' ἡμᾶς), ἡ **Γερμηθὶς** καὶ ὁ **Ζβελσθοῦρδος** ἦσαν θρακικοὶ θεοί, ἀφομοιωθέντες πρὸς ἑλληνικοὺς καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μὴ ἐξαλειφθέντα παντελῶς ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τῶν θρακῶν συνειδήσεως παρατίθενται ἔν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν

Μυλίδου Αποστολίδη: «Θρακικά» τ. Ε'. 1934

Ρωμαϊκῶν χρόνων τοῖς Ἑλληνικοῖς τῶν θεῶν ὀνόμασι ὡς ἐπίθετα, οἷον **'Απόλλων Κενδρισός**, Diana Germetitha, **Ζεὺς Ζβελσθοῦρδος**[1]) δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανή· διότι τὰ παρατιθέμενα ὡς θρακικὰ θεῶν ὀνόματα δυνατὸν νὰ ἐκληφθῶσι μᾶλλον ὡς ἐπίθετα τῶν ἑλληνικῶν θεῶν τοπωνυμικὰ καὶ ἰδιότητος σημαντικά.

Οὕτω τὸ μὲν **Κενδρισός**, ὅπερ σχηματίζεται γραμματικῶς ὁμαλῶς ἐκ τριῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα κατὰ δοτικὴν πτῶσιν «'Απόλλωνι Κενδρισῷ» ὑπὸ βαρβαρόφωνον τύπον κατ' ἐξομαλισμὸν ἀντὶ τοῦ «'Απόλλωνι Κενδρσεῖ», μεταγραπτέον εἰς **Κενδρισεύς**, ὅπερ εἶναι τοπικὴ προσηγορία τοῦ 'Απόλλωνος ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ **Κενδρισός**, ἔνθα ὁ θεὸς ἐλατρεύετο, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ τοπωνυμικοῦ αὐτοῦ ἐπιθέτου **Κενδρισηνός**, ἀπαντῶντος ἐν δυσὶν ἐπιγραφαῖς,[2]). Τὸ δὲ **Γερμηθὶς** (Germetitha) ἐκληπτέον ὡσαύτως ὡς τοπικὴ τῆς Θεᾶς 'Αρτέμιδος προσηγορία ἐκ τοῦ ὀνόματος **Γέρμη**, ἥτις ἦτο πόλις ἐν τῇ ἐλάσσονι Μυσίᾳ τῆς 'Ασίας ἱερὰ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἢ εἰς τοῦ Κελτικοῦ Germa, ὀνόματος πόλεως ἐν Γαλατίᾳ, πρβλ. καὶ τὸ Germizera—**Ζερμιζέργα** παρὰ Πτολεμαίῳ [3])· ἄρα ἐκ τοῦ **Γέρμη**—Germa ἐσχηματίσθη **Γερμίτης** ἢ **Γερμήτης**, οὗ θηλυκὸν **Γερμῆτις** γεν. **Γερμήτιδος**, ὅθεν Germetida—Germetitha-Germethita-**Γερμηθίς**. Τὸ δὲ **Ζβελσθοῦρδος**, ὅπερ ἀπαντᾷ κατὰ μεταγραμματισμὸν καὶ **Ζβεσοῦρδος**, **Ζβελθιοῦρδος**, **Ζβελτοῦρδος** καὶ **Ζβεσθοῦρδος**, εἶναι πάντως ἐπίθετον τοῦ Διός, ἰδιότητος σημαντικόν, ἀναλογοῦν τῷ ἑλληνικῷ **κεραύνιος** ἢ **ἀετοφόρος**, ἐὰν κρίνῃ τις ἐξ εὑρεθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Σελύμνου ἀναγλύφου, παριστῶντος τὸν Δία κρατοῦντα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς τὸν ἀετόν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸν κεραυνὸν καὶ ἕτοιμον ὄντα, ὅπως ἐξακοντίσῃ αὐτὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Διῒ Ζβελθιούρδῳ» [4]), οὗ ὡς πρότυπον ἐχρησίμευσεν ὁ ἀετοφόρος 'Ιθωμάτα Ζεὺς τοῦ 'Αγελάδα, οἷος διασῴζεται ἐν τετραδράχμοις τῆς Μεσσήνης τοῦ 4ου ἢ 3ου π.Χ. αἰῶνος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Diakovitch [5]).

---

1) Kazarow G. Klio, VI, σελ. 169 καὶ Bull. de la societé archeol. Bulg τόμ. IV, σελ. 80 κ. ἑξ.

2) Μυρτ. 'Αποστολίδου, Θρᾳκικὰ 'Αθηνῶν, τόμ. I, ἔτος 1928, σελ. 346 καὶ ἡ «'Αρχαία Φιλιππούπολις» (antitschniat Plovdiv) ἔτ. 1928, Plovdiv, σελ. 3 κ.ἑξ. καὶ «Πάλιν διὰ τὴν ἀρχαίαν Φιλιππούπολιν» (pak za antitschniat Plovdiv), ἔτ. 1928, Plovdiv, σελ. 4 κ. ἑξ.

3) Kretschmer, Einleitung in die geschichte der grich. Sprach, σ. 231.

4) Kanitz, Donau Bnlgarien, II, σελ. 286.

5) Diakowitçh B. Monuments figurés de Zeus Zbeltiurde, ἐν τῷ Annuaire de la bibliothèque nat de Plovtiv,e ἔτ. 1926, σελ. 14.

Ἄλλως τε τὸ χωρίον τοῦ Κικέρωνος «a te Jovis Velsuri fanum antiquissimum Barbarorum sanctissimumque direptum» [1]), ὅπερ ἀναγινώσκεται ὑπό τε τοῦ Dumont [2]) καὶ ὑπὸ τοῦ Tomaschek [3]) «Jovis (S)velsur(d)i» δηλοῖ ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἐπίθετον. Φαίνεται δ' ἡμῖν ἡ λέξις μᾶλλον ξενική, πιθανῶς Σκυθική, ὅπερ κυροῦται καὶ διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ προμνημονευθέντος τοῦ Κικέρωνος χωρίου, ἐὰν αὕτη γείνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ πάντων τῶν ἐκδοτῶν.

Διέκειντο δὲ οἱ θρᾶκες οὐχὶ ὀλιγώρως πρὸς τὰ τῶν θεῶν: «δεξιώτερον γὰρ τά τε ἄλλα ἐδόκει τοῦ Μακεδονικοῦ τὸ ἔθνος εἶναι πάλαι τὸ Θρᾴκιον καὶ οὐχ ὁμοίως εἰς τὰ θεῖα ὀλίγωρον» [4]), ἰδίως δὲ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, αἵτινες προεκαλοῦντο καὶ τοὺς ἄνδρας «πρὸς τὰς ἐπὶ πλέον θεραπείας τῶν θεῶν τὰς ἑορτὰς καὶ τοὺς ποτνιασμούς» [5]), (ὡς συνήθως ἀνέκαθεν πανταχοῦ συμβαίνει). Τινὰ δὲ τῶν θρᾳκικῶν φύλων διεκρίνοντο ἐπὶ ἄκρᾳ θεοσεβείᾳ, οἷον οἱ Μοισοί, περὶ ὧν λέγει ὁ Ποσειδώνιος παρὰ Στράβωνι [6]) «καὶ ἐμψύχων ἀπέχεσθαι κατ' εὐσέβειαν, διὰ δὲ τοῦτο καὶ θρεμμάτων, μέλιτι δὲ χρῆσθαι καὶ γάλακτι καὶ τυρῷ ζῶντας καθ' ἡσυχίαν, διὰ δὲ τοῦτο καλεῖσθαι θεοσεβεῖς τε καὶ καπνοβάτας», καὶ οἱ δικαιότατοι ἀνθρώπων κατὰ τὸν Ὅμηρον [7]) Ἄβιοι, οἵτινες ἔζων χωρὶς γυναικῶν ἀφιερωμένοι τοῖς θεοῖς [8]). Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Γέταις ἴσχυεν ἡ περὶ τῶν θεῶν σπουδή [9]), διότι ἐπίστευον εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς κατὰ τὰ διδάγματα τοῦ θεοῦ των Ζαμόλξεως [10]).

Ἡ τῶν θεῶν παρὰ τοῖς θρᾳξὶ λατρεία δὲν διέφερε τῆς τῶν ἑλλήνων (εὐχαί, σπονδαί, θυσίαι, ἀναθήματα, μαντεῖαι, τελεταί, ἀγῶνες), ἦτο ὅμως μᾶλλον ὀργιαστικὴ διαφυλάξασα τὸν παλαιόν της χαρακτῆρα· διότι συνωδεύετο συνήθως ὑπ' ὀργιασμῶν, οἷοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευόμενοι παρὰ τοῖς Ἠδωνοῖς καὶ τοῖς περὶ τὸν Αἷμον οἰκοῦσι τῶν Κλυδώνων τε καὶ Μιμαλλόνων καλουμένων γυναικῶν [11]) καὶ ὑπὸ μυστηρίων, ἅτινα ἀρχαιότατα ἤδη μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἐλευσίνια). Αἱ ὀργιαστικαὶ δὲ αὐτῶν τελεταί, ἰδίως αἱ τοῦ Διονύσου, διετηρήθησαν παρ' αὐ-

---

[1]) G i c e r o n i s, in Pisonem, XXXV, 85.
[2]) D u m o n t-H o m m o l l e, Mélanges d'archéologie κλπ. σελ. 381.
[3]) T o m a s c h e k, Die alten Thraker, II, 1, 60.
[4]) Π α υ σ α ν ί ο υ, IX, 29, 3.
[5]) Σ τ ρ ά β ω ν ο ς, VII, 3, 4.
[6]) Αὐτόθι, VII, 3, 3.
[7]) Ὁ μ ή ρ ο υ, Ἰλ. N. 6.
[8]) Σ τ ρ ά β ω ν ο ς, VII, 3, 3.
[9]) Αὐτόθι, VII, 3, 4.
[10]) Ἡ ρ ο δ ό τ ο υ, IV,94.
[11]) Π λ ο υ τ ά ρ χ ο υ, Ἀλεξάνδρου βίος II.

τοῖς καὶ μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν των, ἐξηλλαγμένα πως φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ ὑφίσταντο μέχρις ἐσχάτων (μέχρι δηλ. τῆς ἐκριζώσεως τοῦ ἐν τῇ ἀνατολικῇ θράκῃ ἑλληνισμοῦ) ἐν τῇ περὶ τὴν Βιζύην χώρᾳ, τῇ παλαιᾷ Ἀστικῇ, ὅπου οἱ ἐξηλληνισμένοι θρᾶκες παρέμειναν ἀμειγεῖς [1]).

Φαίνεται δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, ὁπότε οἱ θρᾶκες εἰρήνευσαν καὶ ἐτράπησαν πάντες ἐπὶ τὸν ἥσυχον βίον προαγόμενοι ἐν τῷ ἑλληνικῷ πολιτισμῷ [2]), κατήντησαν λίαν θρησκόληπτοι, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων μέχρι τοῦ νῦν πολυαρίθμων τῶν θεῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ ἱερῶν καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀναθημάτων. Ὅθεν λίαν ὀρθῶς ὁ Ρῶσσος Rostowzew σημειοῖ: «Ἐν τοῖς Ρωμαϊκοῖς χρόνοις θρησκευτική τις ἀναγέννησις συνετελέσθη ἐν τῇ θράκῃ· ἑκατοντάδες ἱερῶν ἑλληνικοῦ τύπου ἀνηγέρθησαν ἔν τε ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς κώμαις, ἅπερ ἐπληροῦντο ἀναθημάτων κατὰ τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα πεποιημένων· ὁ δὲ θρᾶξ προσήρχετο πρὸς τοὺς θεούς του πανταχοῦ κατὰ τὸ ἰδιάζον αὐτῷ ἔθος καὶ ἐπανηγύριζε τὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν μετὰ τῶν παραδεδομένων παλαιόθεν αὐτῷ ὀργίων» [3]).

§ 2) Ἐκ τῶν μᾶλλον λατρευομένων παρὰ τοῖς θραξὶ θεῶν ἦτο ὁ **Ἀπόλλων**, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν πολλῶν εἰς αὐτὸν ἀναθημάτων καὶ τῶν πολλῶν τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων αὐτοῦ, ἄρα καὶ τῶν πολλῶν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνεγηγερμένων ἱερῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀπόλλωνος μνημονεύεται ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις μέχρι τοῦ νῦν ἀνευρεθείσαις ἐπιγραφαῖς. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἤδη π. Χ. αἰῶνος ἢ καὶ πρότερον εἶχεν ὁ θεὸς ἱερὸν καὶ ἐν τῇ τῶν Βησσῶν χώρᾳ, ὅπου ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀγῶνες κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθος ἱσταμένων ἀναμνηστικῶν ὑπὲρ τῶν νικητῶν στηλῶν καὶ στεφανουμένων αὐτῶν καθ' ἑκάστην πανήγυριν: «...δεδόχθαι τοῖς πολίταις στῆσαι αὐτῷ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ ΙΣΤ'. τελαμῶνας ***ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος***, στεφανοῦσθαι δὲ αὐτοὺς καθ' ἑ άστην πανήγυριν» [4]). Ὡσαύτως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαιοκρατίας ἀγῶνας ἐτέλει ἐν Φιλιππουπόλει πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὸ ***Κοινὸν τῶν θρακῶν*** καλουμένους ***Κενδρίσεια Πύθια*** [5]) ἢ ἁπλῶς ***Κενδρίσεια*** ἢ ***Κεντρίσεια ἐν Φιλιπποπόλει*** [6]), τ. ἔ. ἐν ***Κενδρισῷ*** (πρβλ. τὰ ἐν Ἑλλάδι Ὀλύμπια, Ἴσθμια, Νέμεα, Δήλια ἀντὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, Ἰσθμίᾳ, Νεμέᾳ, Δήλῳ), ὅθεν καὶ τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ θεοῦ ἐπίθετον ***Κεν-***

---

1) Γ. Βιζυηνοῦ, οἱ Καλόγεροι καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονυσου ἐν Θρᾴκῃ. Θρᾳκικὴ ἐπετηρίς, ἔτ. 1897, σελ. 102—127.

2) Mommsen Th. Römische Grieschichte, τόμ. V, 235.

3) Rostowzew, Journal des Ministr. der Volsks. Aufl. Kl. ἔτ. 1911, Abteil. IV, 12, ρωσσιστί.

4) Dumont-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 322 καὶ 504. Hirschfeld Aemos, ἔτ. 1877, σελ. 63 καὶ Jirecek αὐτόθι, ἔτ. 1886, σελ. 92—Bessapara.

5) Eckhel, doctrina numorum veterum, I, σελ. 44 καὶ IV, σελ. 437.

6) CIA, III 129 καὶ Archeol-epigr. Mitteil. XIX, σελ. 231.

δρειστηνός [1]). Ἐν ταύτῃ τῇ πόλει καὶ πολύστυλος ναὸς ὑπῆρχε τοῦ θεοῦ, ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως παραστάσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ. Ἐκ τῶν ἐπὶ νομισμάτων δὲ τῆς αὐτῆς πόλεως εἰκονιζομένων ἀγαλμάτων τοῦ θεοῦ τεκμηριοῦται ὅτι τινά τούτων ἦσαν ἀντίτυπα τῶν καλλίστων τοῦ Πραξιτέλους ἔργων, οἷον τὸ τοῦ Λυκίου καὶ Σαυροκτόνου.

Ἡ παρὰ τοῖς θρᾳξὶ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς θεοῦ τοῦ φωτὸς ἢ τοῦ ἡλίου ἦτο ἀρχαιοτάτη συναποκομισθεῖσα πιθανῶς ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν κοιτίδος μετὰ τῆς τοῦ Διός. Ὁ Ὅμηρος ἤδη ἐγίνωσκεν αὐτὴν καὶ μνημονεύει τὸν Φοῖβον Ἀπόλλωνα ὡς προστάτην τῆς πόλεως Ἰσμάρου καὶ ἄλσος δενδρῆεν ἀφιερωμένον αὐτῷ, ἐν ᾧ ᾤκει ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ Μάρων μετὰ τῆς οἰκογενείας του. [2]) Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ δὲ εἰρημένων περὶ τοῦ θρακὸς βασιλέως Λυκούργου, ὅστις κατεδίωξε τὸν Διόνυσον καὶ τὴν συνοδείαν του καὶ ἐτυφλώθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν θεῶν [3]) καὶ ἐκ τῶν μυθολογουμένων βραδύτερον περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδοῦ Ὀρφέως, πιστοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος λάτρεως, «τὸν δὲ Ἥλιον μέγιστον τῶν θεῶν ἐνόμισεν, ὃν καὶ Ἀπόλλωνα προσηγόρευσεν» [4]), κατασπαραχθέντος ὑπὸ τῶν Μαινάδων, ὡς περιφρονητοῦ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, εἰκάζεται ἡ ἀρχαιόθεν γενομένη ἐν θρᾴκῃ διαμάχη πρὸς ἐπικράτησιν τῆς λατρείας ἑκατέρου τῶν θεῶν. [5])

Ἡ εὑρεῖα ὅμως ἀνὰ τὴν θρᾴκην διάδοσις τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς πιθανῶς ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἐλατρεύετο ὁ θεὸς καὶ οὐχὶ ὀλίγον ἰδίως εἰς τὴν παρὰ τῷ Πόντῳ Ἀπολλωνίαν, ἥτις εἶχε λαμπρὸν τοῦ θεοῦ ναὸν μετὰ τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ ἀγάλματος, ἔργον τοῦ περιωνύμου Καλάμιδος, ὅπερ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Μ. Λούκουλλος ἑλὼν τὴν πόλιν μετεκόμισεν εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸν Στράβωνα [6]) καὶ ἀνέστησεν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. Ναοὶ ὡσαύτως τοῦ θεοῦ ὑπῆρχον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων εἰκόνων καὶ τῶν συμβόλων τοῦ θεοῦ καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν ἐν ταῖς πόλεσι Μαρωνείᾳ, Περίνθῳ, Αἴνῳ, Μεσημβρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πρὸς τοῖς προμνημονευθεῖσι δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τελουμένοις ἀγῶσιν ἐτελοῦντο τοιοῦτοι ὡσαύτως καὶ ἐν Περίνθῳ τὰ ***Πύθια***, ὡς τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ Θεάτρῳ τῆς πόλεως ἀνευρεθέντος καταλόγου τῶν κερδηθεισῶν ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν νικῶν εἰς τὰ

---

1) Bull. de la sosieté archéol. Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, Sophia, σελ. 152

2) Ὁ μ ή ρ ο υ Ὀδυσ. I, 197 κ.ἑξ.

3) Αὐτόθι, Ἰλ. Ζ, 130 κ.ἑξ.

4) Ἐ ρ α τ ο σ θ έ ν ο υ ς, Καταστερισμοί, 24.

5) G i s e k e, Thrakisch—Pelasgische Stämme, σελ. 27.

6) Σ τ ρ ά β ω ν ο ς, VII, 6, 1.

Πύθια καὶ Ἄκτια τῆς Περίνθου [1]). Ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύετο καὶ ὡς θεὸς ***ἰατρός***, ὡς τεκμαίρεται ἔκ τινος κεκομμένης καὶ δυσπληρώτου ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν ταῖς θερμαῖς ἰαματικαῖς πηγαῖς τοῦ Λίτζα-Χισάρ, 40 χιλιόμετρα βορείως τῆς Φιλιππουπόλεως παρὰ τῷ Μέσῳ ὄρει, ἐν ᾗ σαφῶς ἀναγινώσκεται «Φοῖβος εἰητὴρ κακῶν εἰλ(ε)ιθυείων». [2])

Τοπωνυμικὰ τοῦ θεοῦ ἐπίθετα φέρονται ἐν ἐπιγραφαῖς τά: Ἀλσηνός, Αὐταρκηνός, Γεικεθηνιός, Ἐστρακενηνός, Ζελαν(δη)νός, Καδρηνός, Κενδρεισηνός, Κερμιλληνὸς ἢ Κυρμιληνός, Λατομηνός, Ὀτενδαιὸς καὶ Ἐτενδάνισκος, Ρανισκεληνός, Σκοδρηνός, Σταρασκηνός, Σικερηνός, Ταδηνὸς ἢ Γαδηνός, Vergulesis (=Βεργουλ ηνός), Ζηρίνθιος [3]) καὶ Δορταζηνός [4]). Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἐν τοῖς τόποις, ἐξ ὧν προσωνομάσθη, ὑπῆρχον ναοὶ ἢ ἱερὰ τοῦ θεοῦ. Ἐνίοτε δὲ προσαγορεύεται ***σωτὴρ ἢ σώζων***. [5]) Ὡσαύτως θεὸς ***πρόγονος*** [6]) καὶ ***πατρῷος*** [7]).

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι πολλαὶ τῆς Ροδόπης κορυφαὶ μετὰ ἢ ἄνευ παρεκκλησίων φέρουσι καὶ νῦν ἀκόμη τὸ ὄνομα ***ἅγιος Ἠλίας***, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οἱ ἐπὶ τούτων ποτὲ κείμενοι ναοὶ καὶ βωμοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, οἵτινες ἱδρύοντο συνήθως ἐπὶ τῶν βουνῶν καὶ ὑψηλῶν μερῶν, μετετράπησαν εἰς παρεκκλήσια τοῦ προφήτου Ἠλίου (ἅις Ἠλίας). Διότι, ὡς γνωστόν, οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ παραλαβόντες πολλὰ ἐκ τῆς λατρείας τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων μετέτρεψαν καὶ τὸν θεὸν Ἥλιον, τὸν Φοῖβον Ἀπόλλωνα δηλαδή, εἰς τὸν προφήτην Ἠλίαν, ὀφθαλμοφανῶς τὸ μὲν ἕνεκα τῆς συμπτώσεως τῶν ὀνομάτων ***Ἥλιος— Ἠλίας*** καὶ ἰδίως ἐν τῇ γενικῇ πτώσει ***Ἡλίου— Ἠλίου***, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλήψεως τοῦ προφήτου κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην. Ὅθεν καὶ οἱ ἁγιογράφοι παριστῶσι τὸν προφήτην ἐποχούμενον τεθρίππου ἅρματος ἀνὰ τὸν αἰθέρα, ὡς ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων κατὰ τὴν μυθολογίαν [9]).

---

1) Bull. de la Corresp. Héllenique, XXII, σελ. 597.

2) Ἀποστολίδου, Incriptions inédites ou non commentées de Thrace, Annuaire de la bibliothèque nat. et musée à Plodiv, ἔτ. 1930, σελ. 239, ἀρ. X.

3) Ἴδε Kazarow G. Bull. de la societé archéol. Bulg. Sophia, τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, σελ. 6.

4) Μ. Ἀποστολίδου, Ἐπιγραφαὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρᾳκικὰ Ἀθηνῶν τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 11, ἀρ. 1.

5) Ἐν ἀναθηματικῇ ἐπιγραφῇ κειμένῃ ἐν τῷ Μουσείῳ Στάρα-Ζαγόρας (Τραϊανῆς Αὐγούστης-Βερόης) φέρεται: «Φοίβῳ σῴζοντι, Λούκιος Κορνήλιος Ροῦφος κατ' εὐχήν».

6) «Ἀπόλλωνι Ἀλσηνῷ, Θεῷ προγόνῳ», Θρᾳκικὴ ἐπετηρίς, 1897.

7) Θρᾳκικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. II, ἔτ. 1929, ἀρ. 1, σελ. 12.

8) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Autischniat Plovdiv (=ἡ ἀρχαία Φιλιππούπολις, σελ. 8, ἔτος 1928, Plovdiv καὶ ὁ Στενήμαχος, Ἀθῆναι, ἔτ. 1929, σελ. 47.

Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπῆρχεν ἐν τοῖς Ἀβδήροις [1]), ἀποικίᾳ τῶν Τηίων.

§ 3) Ὡσαύτως ἡ τοῦ **Διὸς** καὶ τῆς **Ἥρας** λατρεία ἦτο λίαν διαδεδομένη παρὰ τοῖς θρᾳξίν, ὡς τεκμαίρεται ἔκ τε τῶν ἀνευρεθέντων πολλῶν ἀναθηματικῶν εἰς αὐτοὺς ὁμοῦ ἢ εἰς ἕκαστον ἀναγλύφων καὶ ἐκ τῶν ἐν ἐπιγραφαῖς τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων τῶν θεῶν. Ταῦτα εἶναι: Ζεὺς Διμερανός, Ὀκκοληνὸς ἢ Ὀκογηνός, Tamitenus (Ταμιτηνός), Ζινδρουμηνός, Ἥρα Ἀρτακηνή, Ἀρμουληνή, Ρησκυνθίς, Σονκητηνή, Σκαρσηνή, Καρσιμηνή, Ζεὺς καὶ Ἥρα Ἀλααιβριηνοί, Καριστορηνοί [2]), Κνησαιοπηνοὶ ἢ Κνησαισπηνοὶ [3]), πιθανὸν δὲ καὶ Ζεὺς Σδαλείτης καὶ Καρζηνός [4]).

Ἡ λατρεία ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων θεῶν ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας ἤκμαζεν ἐν τῇ τοῦ ἄνω Στρυμόνος κοιλάδι ἔχουσα κέντρον τὴν ἀποικίαν Παυταλίαν (σημ. Κιουστεντίλ), ὅπου ἀνευρέθησαν καὶ ποικίλα ἀνάγλυφα καὶ ἀγαλμάτια ἀνατεθειμένα αὐτοῖς καὶ ὅπου πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἐτελοῦντο γυμνικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς: [5]) «Ἀγαθῇ Τύχῃ. . . . Οἱ ἐπιμεληταὶ θύσαντες Διὶ καὶ Ἥρᾳ ἐκ τῶν τῆς πόλεως καὶ ἐπιτελέσαντες ἀγῶνας γυμνικοὺς καὶ ἱππικούς, Ἰούκουνδος, Σωτηρᾶς, Μενεσθεύς, Ἀγαθίας, Μᾶρκος, Χρῆστος, Λυσίμαχος, Ἀρισταίνετος, Κέλσος, Ἀρείβαλος, Κόκκαρος, Μουκάτραλις, Μερκοῦρις, ἐπὶ συναρχίας Τά(ρ)σου Ταρσᾶ Κέλσου καὶ Διογένους Ἀπολλωνίου καὶ Ἀπολλιναρίου Αὐλουτράλεος». Ἐν τῇ Παυταλίᾳ ἀνεσκάφη καὶ ἱερὸν τοῦ Ζβελσούρδου Διός [6]), παρισταμένου ἐν τοῖς ἀναγλύφοις, ὥσπερ ὁ κεραύνιος Ζεὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ τέχνῃ [7]).

Παρὰ τοῖς φύλοις τῶν Κεβρηνίων καὶ Σκαιοβόων ὁ τῆς Ἥρας ἱερεὺς ἦτο καὶ ἡγεμὼν αὐτῶν κατὰ τὸν Πολύαινον [8]). Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς ὡς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι διετέλουν καὶ τὰ ὅρια καὶ ὁρόσημα (ὅρος

---

1) Τζέτζη, εἰς Κασσάνδρ. Λυκόφρονος, 442.

2) Ἴδε, Kazazow G. Bull. de la soc. archéol Bulg. τόμ. II, σελ. 183.—Seure, Revue archéol. τόμ. II, ἔτ. 1913, σελ. 229 κ.ἑξ.—Δελτίον ἐθνικοῦ μουσείου Σοφίας, τόμ. I, σελ. 151 κ.ἑξ.—Kalinka, Denkmäler in Bulgarien, σελ. 128 κ.ἑξ.

3) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 233, ἀρ. 4.

4) Kazarow, ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 6 καὶ τόμ. IV, ἔτ. 1914, σελ. 81.

5) Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1919, σελ. 81. Κατ' ἀντιγραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ Ἰορδ. Ἰβανώφ, ἐνταῦθα δὲ καθ' ἡμετέραν διόρθωσιν.

6) Ἴδε ἀνωτέρω παρ. 1.

7) Ἴδε, Seure, Revue des études Cr. τόμ. XXVI, ἔτ. 1913, σελ. 225 κ.ἑξ.—Reinach, Revue d'épigraphie, τόμ. I, ἔτ. 1913, σελ. 405.—Kazarow, Revue archéol., ἔτ. 1913, σελ. 341 κ.ἑξ.

8) Πολυαίνου, VII, 22.

—τέρμων terminus—), ὅθεν ὁ θεὸς ἐκαλεῖτο ***Ὅριος*** [1], βωμὸς δὲ τοῦ Ὁρίου Διὸς περικαλλὴς μετὰ τετραστίχου ἐπιγράμματος, διαφυλαχθέντος παρὰ Δημοσθένει, ὑπῆρχεν ἐν τῷ στενῷ λαιμῷ τῆς Χερρονήσου μεταξὺ Πτελεοῦ καὶ Λευκῆς ἀκτῆς [2]. Ἐν δὲ τῇ Αἴνῳ ὁ Ζεὺς ἐλατρεύετο καὶ ὡς ***Ἀγοραῖος*** καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸν Θεόφραστον θύοντες ὤμνυον περὶ τοῦ ἀδόλου τῆς πωλήσεως [3]. Τοῦ δὲ ***Ἱππείου Διὸς*** βωμὸς ὑπῆρχεν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἐν τῷ μέρει τῷ ὀνομαζομένῳ ***Ζεύξιππος*** κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

§ 4) Ἡ ***Ἄρτεμις*** ἐλατρεύετο ὡς θεὰ τῆς θήρας, ἡ δὲ λατρεία αὐτῆς ἦτο λίαν διαδεδομένη ἔν τε τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ. Νομίσματα τῶν πόλεων Δεβελτοῦ, Τραϊανῆς Αὐγούστης, Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως καὶ πλεῖστα ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα μαρτυροῦσι περὶ τῆς θηρατικῆς τῆς θεᾶς ἰδιότητος· διότι ἐν αὐτοῖς εἰκονίζεται ἡ θεὰ πεζὴ ἢ τοξότις ἢ ἐπὶ ἐλάφου καθημένη κατὰ τὸν γυναικεῖον τρόπον [4]. Αἱ Θρᾷσσαι ἔθυον τῇ θεᾷ ὡς βασιλίσσῃ στάχεις: «τὰς Θρηίσσας καὶ τὰς Παιονίδας γυναῖκας ἐπεὰν θύωσι τῇ Ἀρτέμιδι τῇ βασιλείῃ, οὐκ ἄνευ πυρῶν καλάμης ἐρδούσας τὰ ἱρά» [5].

Τῇ Ἀρτέμιδι συνεταυτίσθη ἡ θρᾳκικὴ θεότης ***Βενδῖς*** ἢ ***Βένδις***, λατρευομένη ἐν τοῖς βάθεσι τῶν σπηλαίων, ὡς τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ Σαμοθρᾴκῃ ἦτο αὐτῇ ἀφιερωμένον σπήλαιον, κολούμενον ***Ζήρινθος***, ἐν ᾧ ἔθυον αὐτῇ κύνας [6]. Ἡ τῆς Βενδῖδος λατρεία εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ θρακῶν [7] καὶ ἱερὸν αὐτῆς ὑπῆρχε τὸ ***Βενδίδειον*** καλούμενον ἐν Μουνυχίᾳ τοῦ Πειραιῶς, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο πρὸς τιμήν της μετ᾽ ἐφίππων λαμπαδηφοριῶν τὰ ***Βενδίδεια*** [8]. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν συνεταύτιζον τὴν Βενδῖδα τῇ Ἀρτέμιδι, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἐθεώρουν ἀνάλογον, διότι τὸ Βενδίδειον ἦτο ἱδρυμένον παρὰ τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος·

---

[1]) Πλάτωνος, Νόμοι VIII.

[2]) Δημοσθένους, περὶ Ἀλοννήσου, 40.

[3]) Στοβαίου, Ἀνθολογ. II, 44, 22.

[4]) Dobrousky, Sbornik za napodno oumotvorenie, τόμ. XXVI—VII, ἔτ. 1900, σελ. 28, Sophia.

[5]) Ἡροδότου, IV, 33.

[6]) Λυκόφρονος, 77.—Σχόλια Ἀριστοφάνους Εἰρην. 277.

[7]) Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. III, ἔτ. 1932, σελ. 225-Βενδίς.

[8]) Στράβωνος, X, 3, 16.—Πλάτωνος, πολιτ. Α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

«πρός τε τὸ ἱερὸν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος καί τὸ Βενδίδειον» [1]. Ἐκ Πειραιῶς τὰ Βενδίδεια μετηνέχθησαν εἰς Σαλαμῖνα, ὅπου καὶ ἱερὸν τῇ θεᾷ ἐκτίσθη, [2]) ὥσπερ καὶ ἐν Λαυρείῳ [3]).

Τοπωνυμικὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν θράκῃ ἐπίθετον φέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ***Σαλδοβυσσηνή*** [4]). Πιθανῶς δὲ καὶ ***Γανία*** (ἐκ Γάνου) [5]).

§ 5) Ὁ ***Διόνυσος*** ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν θρακῶν ὀργιαστικῶς. Πατρὶς αὐτοῦ κατά τε τὴν μυθολογικὴν παράδοσιν καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἑλλήνων συγγραφέων ἦτο ἡ Θράκη, ἐξ ἧς τὰ διαμείναντα ἐν τῇ Πιερίᾳ καὶ τῇ Θεσσαλίᾳ θρᾳκικὰ φῦλα ἐκόμισαν τὴν λατρείαν αὐτοῦ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Φωκίδα, ὁπόθεν αὕτη εἶτα ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἑλικῶνος διεσπάρη διὰ τῶν Αἰολέων μεταξὺ πάντων τῶν ἑλλήνων [6]). Ἡ ἀρχαιοτάτη μαρτυρία, ἣν περὶ τοῦ Διονύσου ἔχομεν, εἶναι ἡ τοῦ Ὁμήρου [7]), ὅστις μυθολογεῖ τὸν Διόνυσον καταδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ ***Λυκούργου***, θεοῦ πάντως θρᾳκικοῦ, μεταποιηθέντος ἀρχαιότατα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς βασιλέα τῶν Ἠδωνῶν. Ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ χωρίου καταφαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ Διόνυσος δὲν κατηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Ἐὰν ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος ***Λυκοῦργος*** (ἐκ τῆς ῥίζης ***λυκ***— λατινιστὶ lux—lucis=φῶς καὶ τῆς ῥίζης **Fεργ** —, ἔργον — ἐργάζομαι, λυκοεργός — λυκοῦργος, πρβλ. κακοεργὸς—κακοῦργος,=ὁ φῶς ἐργαζόμενος, φωτοδότης) ὑπολάβωμεν ὅτι οὗτος εἶναι ὑλοπνευματικὴ προσωποποίησις τοῦ ***φωτὸς - ἡλίου*** (Ἀπόλλων), ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ὡς θεοῦ τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου εὗρεν ἀντίστασιν ἐν Θράκῃ μέχρι τῆς ἐπικρατήσεώς της [8]).

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ Διόνυσος μετὰ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἐτιμᾶτο μόνον ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν ὡς κύριος θεός: «Θεοὺς δὲ σέβονται μόνους τούς δε, Ἄρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν» [9]). Περιώνυμον δ' ἦτο καὶ τὸ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Ροδόπης μαντεῖον τοῦ Διονύσου, ὅπερ ἐπε-

---

[1]) Ξενοφῶντος ἑλλην. II, 4, 11.

[2]) Φουρίκη Π Περὶ τοῦ ἐν Σαλαμῖνι ἱεροῦ τῆς Βενδῖδος, Ἀθηνᾶς, τόμ XXX, σελ. 378 κ. ἑξ.

[3]) Gruppe. Griech. Mythol. München, ἔτ. 1906, σελ. 1556, σημ. 2.

[4]) Dobrousky,'Ἀρχαιολ. δελτ. ἐθν. μουσείου Σοφίας, τόμ. I, σελ. 90, ἀρ. 130.

[5]) Κατ' ἐπιγραφήν: «Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἀπολλώνιος Σεύθου θεᾷ Γανήᾳ εὐχήν». Mitteil. des Deutschen archéol. Institut in Athen, τόμ. IX, ἔτ. 1884, σελ. 74.

[6]) Oth. Müller, Orchomenos und die Minyer, σελ. 379—381.

[7]) Ὁμήρου, Ἰλ. Ζ, 130—140.

[8]) Ἴδε ἀνωτέρω, § 2, Ἀπόλλων.

[9]) Ἡροδότου, V, 7.

σκέψατο ὅ τε μέγας 'Αλέξανδρος καὶ ὁ τοῦ 'Οκταβιανοῦ Αὐγούστου πατὴρ [1]) καὶ ὅπερ ἐλειτούργει καθ' Ἑλληνικὸν τρόπον χρησμοδοτοῦν ὡς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ 'Απόλλωνος [2]), «πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα κατάπερ ἐν Δελφοῖσι καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον». 'Εκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Διόνυσος ἐλατρεύετο οὐ μόνον ὡς θεὸς τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ καὶ ὡς προφήτης, ὥσπερ ὁ 'Απόλλων καὶ ὁ Ζεύς. Ἔκ τινων δ' ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων αὐτοῦ εἰκάζεται ὅτι οἱ περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῶν πορειῶν αὐτοῦ Ἑλληνικοὶ μῦθοι ἦσαν διαδεδομένοι παρὰ τοῖς θραξὶ κατὰ τὴν ρωμαιοκρατίαν. Ὅθεν ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι καὶ τὰ ὀνόματα αὐτοῦ **Βάκχος**, **Ληναῖος Ληνείτης** [3]). Σημειωτέον δὲ ὅτι πλείστων πόλεων τὰ νομίσματα φέρουσι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν δαψιλῆ τῆς ἀμπέλου ἀνὰ τὴν χώραν καλλιέργειαν, ὡς καὶ νῦν, γνωστοῦ ἄλλως τε ὄντος ὅτι οἱ Θρᾶκες ἐφημίζοντο ὡς οἰνοπόται καὶ πολυπόται.[4]) 'Εν 'Αβδήροις δὲ πρὸς τιμήν του ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες τὰ **Διονύσια** κατ' ἐπιγραφὰς καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ ἀνεγράφοντο τὰ ψηφίσματα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως [5]).

'Εκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων ἐξ ἐπιγραφῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, ἂν ὁ Φρυγοπελασγικὸς θεὸς **Σαβάζιος**, ὅστις ἐκ τῆς 'Ασίας εἰσήχθη εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἑλλάδα, συνεταυτίζετο ὡς ἐν Ἑλλάδι τῷ Διονύσῳ: «φαίνεται γὰρ ἐξ ὧν εὑρίσκομεν συλλογιζόμενοι πολλαχόθεν ὅτι Διόνυσος καὶ Σαβάζιος εἷς ἐστι θεός, τυχεῖν δὲ τῆς προσηγορίας ταύτης παρὰ τὸν γινόμενον περὶ αὐτὸν θειασμόν· τὸ γὰρ εὐάζειν οἱ βάρβαροι σαβάζειν φασίν· ὅθεν καὶ τῶν Ἑλλήνων τινὲς ἀκολουθοῦντες τὸν εὐασμὸν σεβασμὸν λέγουσιν» [6]), ἢ ἐλατρεύετο ὡς ἴδιος μόνον θεός, συνέπιπτε δὲ ἡ λατρεία ἀμφοτέρων ὡς θεῶν τῆς φύσεως ἕνεκα τοῦ ὀργιαστικοῦ τρόπου της. Κατὰ τὸν Usener [7]) τὸ ἀρχικὸν τοῦ θεοῦ ὄνομα ἦτο **ΣάFος**, διὸ οἱ μύσται αὐτοῦ ἐκαλοῦντο **Σάβοι** καὶ **Σάβαι**, ὅθεν ἐν μὲν τῇ Θράκῃ τὸ φῦλον **Σάϊοι** (ΣάFιοι), ἐν δὲ τῇ Φρυγίᾳ οἱ **Σάβοι** καὶ ἐν 'Ιταλίᾳ ὁ θεὸς Sabus, ἐξ οὗ τὸ φῦλον **Σαβῖνος**. Τὸ δὲ ὄνομα **σάβος** ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς

---

[1]) Suetonii, Augustus, 14. Πρβλ. καὶ Δ. Κασσίου, IV, 53 καὶ P. Melae, II, 17.

[2]) Ἡροδότου, VII 111.

[3]) Dobrousky, αὐτόθι σελ. 80.

[4]) Θεοφράστου, I, 304. Αἰλιανοῦ περὶ φ. ζ. III, 15. Πλάτωνος, Νόμ. I, 637. 'Αθηναίου, X, 447.

[5]) Avezou καὶ Picard, ἐπιγραφαὶ 'Αβδήρων, bull. de la corresp. Hellénique, τόμ. XXXVI, ἔτος 1913, σελ. 123 κ.ἑξ.

[6]) Ἡρακλεώτου, fr. Histor. Graec, τόμ. III, σελ. 11.

[7]) Usener, Götteruamen, σελ, 43 κ.ἑξ. Τὸ Σαβάζιος ἀπαντᾷ πρῶτον παρ' 'Αριστοφάνει, Σφ. 9, Ὄρνιθ. 873.

ρίζης **σαF** —,sú (=δινοῦμαι ἰσχυρῶς [1]), κατὰ δὲ τὸν Lassen [2]) ἐκ τοῦ Σανσκριτικοῦ S a b h â j καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ***σέβας***, ὅθεν λέγεται καὶ ***Σεβάζιος*** ἐν ἐπιγραφαῖς [3]).

Ὁ ***Σεβάζιος*** κατά τινας ἐπιγραφὰς [4]) ἐταυτίζετο τῷ Διί. Τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι διεδόθη εἰς τὴν Θράκην ἐκ Ρώμης κατὰ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου μ. Χ. αἰῶνος, ὅπου ἡ λατρεία τοῦ Σεβαζίου ἦτο ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος (sacra Savadia) καὶ οἱ Ρωμαῖοι συνεταύτισαν αὐτὸν τῷ Διὶ (Jupiter) [5]). Πρβλ. καὶ τὴν ἐπιγραφὴν: «Jovi Sabadio et Mercurio M. E. Celerius pro se et suis v. s.» [6]). Πιθανῶς δὲ ὁ Σεβάζιος ἐθεωρεῖτο ὡς ***ὁ ὕψιστος θεός***, ἐὰν ληθφῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπὶ βωμοῦ εὑρεθέντος παρὰ τῷ Πιρὸτ ἐπιγραφή: «θεῷ ὑπηκόῳ ὑψίστῳ εὐχήν... θίασος Σεβαζιανός» [7]).

Ὁ Διόνυσος κατὰ τὸν Μακρόβιον ἐταυτίζετο παρὰ τοῖς Θραξὶ καὶ τῷ Ἡλίῳ: «item in Thracia eumdem habere Solem atque Liberum, quem illi Sabadium nuncupantes magnifica religione celebrant» [8]). Τοπωνυμικὰ ἐπίθετα ἐν ἐπιγραφαῖς φέρονται τοῦ μὲν Διονύσου: T a s i b a s t e n u s (Τασιβαστηνός), ***Οὐερζελ(ηνός)*** (;), ***Βαταλδε(ι)ουηνός***, ***Κεβρήνιος***, ***Ἀσδούλης***, τοῦ δὲ Σαβαζίου: ***Ἀρσεληνός***, ***Ἀρ.....ναμηνός***, ***Ἀθυπαρηνός*** [9]). Πλεῖστα δὲ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα ἀνεκαλύφθησαν τοῦ Διονύσου μέχρι τοῦδε πολλαχοῦ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μοισίας [10]).

---

1) H ö f e r, ἐν τῷ Lexikon R o s c h e r, VI, σελ. 270.

2) L a s s e n, Uber die Lykichen Inschriften, σελ. 370. Περὶ τοῦ Σ α β α ζ ί ο υ ὡς ἰδίου ἐν Θράκῃ θεοῦ ἴδε K a z a r o w, Συμβουλαὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Σοφίας ἱστορίαν, σελ. 49—58, βουλγαριστί.

3) Bull. de la societé archéol. Bulg., τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, σελ. 83. ἀρ. 3: «Ἀγαθῇ Τύχῃ. Διὶ Σεβαζίῳ Χρῆστος Ζωίλου». Ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ Παυταλίας. Ὡσαύτως καὶ ἑτέρα προερχομένη ἐκ τῆς περιφερείας Σοφίας (Σερδικῆς) ἐν τῇ ἐπετηρίδι (δελτίῳ) τοῦ ἐθνικοῦ Σοφίας μουσείου, I, σελ. 160, ἀρ. 289.

4) Κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐν σημ. 3 ἐπιγραφάς.

5) Πρβλ. W i s s o w a, Religion und Kultus der Römer, σελ. 314 κ. ἑξ.

6) Ἐν τῇ ἐπετηρ. ἐθνικοῦ Σοφίας μουσείου, I, σελ. 173. Καὶ ἑτέρα ἐν τῷ CIL, III, 12429.

7) D u m o n t-H o m o l l e, αὐτόθι, σελ. 316, ἀρ. 62[5].—Περὶ τοῦ Σ ε β α ζ ί ο υ ἐν γένει ἔπιθι: Cumont T. M. ἐν τῷ Dictionnaire des antiquités ἐν τῇ λ. S a b a s i o s καὶ τοῦ α ὐ τ ο ῦ Religions orientales dans l'empire Romain, Paris, ἔτ.—1929, σελ. 60.—R o c h e r, Lexikon der Mythologie ἐν τῇ λ. ὑπὸ E i s e l e Perdrizet, Cultes et Mythes du Pangée, Nansy, ἔτ. 1910.

8) M a c r o b i i, Satur. I, 18, 11.

9) K a z a r o w G. Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, σελ. 7 καὶ Bull. de l' institut archéol. Bulg. τόμ. IV, ἔτ. 1926—27, σελ. 104.—Τὸ Ἀ σ δ ο ύ λ η ς φαίνεταί μοι ἰδιότητος σημαντικὸν ἐπίθετον ἐκ τοῦ Ἄ σ δ ο ς (=στήλη λιθίνη). Ἀρκαδίου γραμματικοῦ, σελ. 48, ἄρα πιθανῶς=στηλίτης.

10) Ἴδε D o b r o u s k y, αὐτόθι. σελ. 78—92.

§ 6) Ἡ **Κυβέλη**, ἡ **μεγάλη μήτηρ** καὶ **μήτηρ θεῶν** καλουμένη, ἡ περιώνυμος τῶν Φρυγῶν θεά, ἐλατρεύετο ὡσαύτως ἐν τῇ Θράκῃ ὡς θεὰ τῆς γονιμότητος τῆς γῆς. Ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τῆς θεᾶς ἀνὰ τὴν χώραν μαρτυρεῖται ἐκ νομισμάτων τῶν πόλεων Ἀγχιάλου, Ἀδριανουπόλεως, Καλάτιδος, Μαρκιανουπόλεως, Παυταλίας καὶ Σερδικῆς, ἅπερ φέρουσι τὴν εἰκόνα τῆς θεᾶς καὶ ἔκ τινων ἀναθηματικῶν εἰς αὐτὴν ἀναγλύφων. Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον αὐτῆς ἐν ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ τὸ **Σκελεντηνή** [1]). Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λατρεία τῆς Κυβέλης ηὐδοκίμησε πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως, ἅτε λατρευομένης αὐτόθι ἀρχαιόθεν ὁμοίας θεᾶς, ὡς δηλοῦσι τὰ ἀνευρεθέντα μαρμάρινα εἰδώλια ἐνιαχοῦ τῆς Θράκης, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ· διότι καὶ ἐν τούτοις ἡ θεὰ παρίσταται ὁλόγυμνος, ὀρθή, μετ' ἀτέχνου καὶ συνήθως πεπλατυσμένης κεφαλῆς, ἀφ' ἧς προβάλλει μόνον ρίς, μετὰ μακροῦ κυλινδροειδοῦς λαιμοῦ, σαφῶς διαγεγραμμένου στήθους, μετὰ προσκεκολλημένων ποδῶν καὶ μετὰ χειρῶν ἐπὶ τῆς γαστρὸς συνηνωμένων [2]).

Τῇ Κυβέλῃ συνεταυτίσθη ἡ Θρακικὴ θεότης **Κοτυττὼ** ἢ **Κότυς**, ἧς ἡ λατρεία ἐκ Θράκης μετηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τελουμένη μετ' ἀγρίας ἀκολασίας ἰδίως ἐν Κορίνθῳ. Αἱ θορυβώδεις τῆς θεᾶς ἑορταὶ ὠνομάζοντο **Κοτύττια** [3]) καὶ οἱ τούτων συμμετέχοντες **Βάπται** ἕνεκα τῶν ἐν αὐταῖς τελουμένων καθάρσεων [4]), οὐδαμῶς δὲ διέφερον τῶν ἑορτῶν τῶν **Καβείρων** τῆς Φρυγίας Κυβέλης.

§ 7) Ὁ **Ἀσκληπιὸς** μετὰ τῶν συμβοηθῶν αὐτοῦ **Ὑγιείας** καὶ **Τελεσφόρου** ἐλατρεύετο ὡς θεὸς τῆς ἰατρικῆς. Ἡ λατρεία αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Θράκην ἐκ τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὧν, οἷον τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῆς Αἴνου, νομίσματα φέρουσι τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἤδη π. Χ. αἰῶνος, ἀνεπτύχθη δὲ καὶ διεδόθη πολὺ ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας. Ἐπὶ ταύτης ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ πέντε αὐτονόμων πόλεων, αἵτινες εἶχον κόψει ἴδια νομίσματα, αἱ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔχουσι κεχαραγμένην ἐφ' ἑαυτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ τῆς ἰατρικῆς. Ἐκ τῶν μετὰ ναοῦ δὲ καὶ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ νομισμάτων τεκμαίρεται ὅτι ὑπῆρχον Ἀσκληπιεῖα ἐν ταῖς πόλεσι Παυταλίᾳ, Σερδικῇ, Τραϊανῇ Αὐγούστῃ, Βιζύῃ, Δεβέλτῳ καὶ Φιλιπποπόλει.

Τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ μετὰ τῆς Ὑγιείας καὶ τοῦ Τελεσφόρου πλεῖστα ἀνάγλυφα μέχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθησαν, τὸ εὐμεγεθέστερον δὲ καὶ καλλιτεχνικώτερον τούτων προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Φιλιππουπόλεως

---

1) Kazarow, Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. VII, σελ. 7.
2) Hoernes, Urgeschichte der bild. Kunst, σελ. 183.
3) Στράβωνος, X, 3, 16.
4) Ἴδε Lobeck, Aglaophanus, 1004.

εὑρεθὲν τῷ 1921. Τοῦτο ἀποτελεῖ σύμπλεγμα ἐξ ὀκτὼ μορφῶν μήκους 2.70 καὶ ὕψους 0.80 τοῦ μέτρου περιοριζόμενον ἑκατέρωθεν ὑπὸ παραστάδος, συγκειμένης ἐκ βωμοῦ ὡς βάθρου καὶ προτομῆς [1]). Ὁ μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις ἀπεικονιζόμενος ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης μικρὸς τὸ δέμας Τελεσφόρος ὑπολαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Reinach ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καυσίας καὶ τῆς ἀχειριδώτου του χλαίνης ὡς θρακικὸς θεός. Ὅθεν καὶ τὸ ἑλληνικώτατον αὐτοῦ ὄνομα (τελεσ-φόρος=ὁ τέλος φέρων, λυσιτελὴς=ὠφέλιμος) νομίζεται ὡς θρακικὸν κατὰ μεταπλασμόν, οὗ τὸ δεύτερον συνθετικὸν ζητητέον ἐν τῇ θρακικῇ λέξει **πόρις** [2]). Ἀλλὰ τὸ πρῶτον συνθετικὸν **τέλος** (πρβλ. Τελέσαρχος, Τελεσήγορος);

Τοπωνυμικὰ τοῦ θεοῦ ἐπίθετα ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι τά: ***Κουλκουσσηνός***, ***Σαλδηνός***, ***Σαλδοβυσση·ός***, ***Σαλδοκεληνός***, ***Σκαλπηνός***, ***Σεραμινηνός***, Z i m i d r e n u s, (Ζημιδρηνὸς) καὶ ***Ρασιπηρε...νός*** [3]) Πιθανῶς δὲ καὶ ***Μυρτηνός***[4]).

§ 8) Ὁ ***Ἄρης***, ὅστις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον [5]) μετὰ τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἦτο ὁ κύριος τῶν Θρακῶν θεός, «θεὸς δὲ τῆς θρακικῆς ὁ Ἄρης, ὅτι πολεμικὸν τὸ παλαιὸν οἱ Θρᾷκες»[6], καὶ οὗτινος ἡ λατρεία ἐκ τῆς Θράκης μετεδόθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἐλατρεύετο ἀναμφιβόλως ὡς θεὸς τοῦ πολέμου, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ παραδόξως ἐν δυσὶ μόνον μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθείσαις ἐπιγραφαῖς μνημονεύεται [7]). Ἡ εἰκὼν ὅμως αὐτοῦ ἀπαντᾷ συχνάκις κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπὶ νομισμάτων τῆς τε Θράκης καὶ τῆς Μοισίας. Πιθανῶς δὲ κατά τινας καὶ ὁ Θρᾷξ ἱππεὺς ἦτο προσωποποίησις τοῦ Ἄρεως. Κατὰ τὸν Μαρκελλῖνον ἐθυσιάζοντο τῷ θεῷ ὑπὸ τῶν Θρακῶν οἱ ἐν πολέμῳ αἰχμαλωτιζόμενοι [8]).

§ 9) Ὁ ***Ἡρακλῆς***, οὗ ἡ λατρεία μαρτυρεῖται ἐξ ἀνευρεθέντων ἀνὰ τὴν Θράκην ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων, ἐκ κοσμημάτων φερόντων τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἐξ ἀγαλμάτων ἑλληνικῆς τέχνης [9]) καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ νομισμάτων

---

1) Ἴδε D i a k o w i t c h, La frise des divinités salutaires de la Thrache et le culte d'Esculape à Plovdiv, ἐν τῷ annuaire de la biblioth. nat. de Plovdiv, ἔτ. 1921, σελ. 127 κ. ἑξ.

2) R e i n a c h, Mythes et Religions, II, σελ. 255 κ. ἑξ.

3) K a z a r o w, αὐτόθι, σελ. 6.

4) Κατ' ἐπιγραφὴν ἐκ Χώρας τῆς Γάνου: «Ἀγαθῇ Τύχῃ. Βρουτία Βάσσου ὑπὲρ Κολερίνης τῆς θρεπτῆς τῷ Μυρτηνῷ εὐχήν». Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ Κ ε ρ α μ έ ω ς ἀρχαιότητες καὶ ἐπιγραφαὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας, σελ. 102.

5) Ἡροδότου, V, 7.

6) Τ ζ έ τ ζ η, εἰς Κασσάνδ. Λυκόφρονος, 397.

7) K a z a r o w, Antike Denkmäler aus Bulgarien, ἐν τῷ bull. de l'inst. archéol. Bulg. τόμ. IV, ἔτ. 1926—27, σελ. «88, «εὐξάμενος ἀνέστησε τὸν Ἄρεα» καὶ σελ. 81, «Κυρίῳ [Ἄρει];», ὅπερ ἀμφίβολον κατ' ἐμέ.

8) Marcellini, XXVII, 4.

9) Filow, bull. de la soc. archéol. Bulg. VI, σελ. 2 κ.ἑξ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐνίων πόλεων εἰκόνων αὐτοῦ, ἐλατρεύετο ὡς θεὸς τῆς ὑγιείας καὶ τῆς σωματικῆς ρώμης. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ παλαιοῦ τῆς Φιλιππουπόλεως σταδίου, ἀνακαινισθέντος πιθανῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Ἄραβος, ἀνευρέθησαν τετράπλευροι μαρμάρινοι κίονες ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν ὧν εἰκονίζονται τὰ σύμβολα τοῦ θεοῦ, τ. ἔ. ἡ λεοντῆ καὶ τὸ ρόπαλον, ἐφ' ὧν φαρέτρα καὶ τόξον, [1]) κατακείμεναι νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως. Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ Λόφου Κρηνῖδος (Μπουναρτζίκ) κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς βράχου καὶ κατ' εἰκόνα νομίσματος τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γέτα (211 μ.Χ.) ἵστατο κολοσσιαῖος ἀνδριὰς τοῦ Θεοῦ [2]), γυμνοῦ καὶ ὀρθοῦ, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατοῦντος τὸ ρόπαλον ὡς συνήθως, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὴν Λεοντῆν [3]).

Ἡ λατρεία τοῦ Ἡρακλέους εἰσήχθη εἰς τὴν Θρᾴκην ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν πόλεων Δικαίας Περίνθου καὶ Βυζαντίου, ἅπερ φέρουσι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν ἰδίως. Ὅθεν καὶ ὁ σύγχρονος Λουκιανὸς ἐμβάλλει εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ τό: «καὶ ἡγήσομαί γε ὑμῖν τῆς ὁδοῦ· οἶδα γὰρ τὰ Θρᾳκῶν ἅπαντα συχνάκις ἐπελθών» [4]). Τῶν ἀνευρεθέντων μέχρι νῦν ἀναθυματικῶν ἀναγλύφων τὰ μὲν ἔχουσι συμπαραστάτην αὐτῷ τὸν Διόνυσον μετὰ τῶν συμβόλων του, τὰ δὲ τὴν θεὰν Κυβέλην καὶ ἔνια τὴν Ὑγίειαν ἢ τὴν Ἄρτεμιν. Ἔν τινι τῶν ἀναγλύφων παρίστανται ὑπὸ τὸν Θεὸν κατακεκλιμένον καὶ οἱ δώδεκα αὐτοῦ ἆθλοι [5]). Ἐνίοτε φέρει τὸ ἐπίθετον ***μέγιστος***.

§ 10) Ὁ ***Ἑρμῆς***, ὅστις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν λατρευόμενος ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν Θρᾳκῶν Θεός, εἰς ὃν καὶ μόνον ὤμνυον ὡς πρόγονον ἑαυτῶν: «οἱ δὲ βασιλεῖς αὐτῶν πάρεξ τῶν ἄλλων πολιητέων σέβονται Ἑρμέην μάλιστα θεῶν καὶ ὀμνύουσι μοῦνον τοῦτον καὶ λέγουσι γεγονέναι ἀπὸ Ἑρμέω ἑωυτούς» [6]), ἐλατρεύετο ὑπὸ τὰς κυρίας ἰδιότητάς του ὡς ἐν Ἑλλάδι, τ. ἔ., ὡς ***διάκτορος, ψυχοπομπὸς*** καὶ ***κερδῷος*** Ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν τῷ σταδίῳ ἧς ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἐτελοῦντο ὑπὸ τοῦ Κοι-

---

[1]) Ἴδε. Μυρτ. Ἀποστολίδου, πάλιν περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλιππουπόλεως, βουλγαριστί, ἔτ. 1928, σελ. 8 κ.ἑξ.

[2]) Τοῦ αὐτοῦ, ἐπιγραφαὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρᾳκικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. II ἔτ. 1929, σελ. 17 κ. ἑξ.

[3]) Mouschmow, Les monnaies de Philippopolis. Ἐν τῷ annuaire de, bibl. κτλ. ἔτ. 1924 κ.ἑξ.

[4]) Λουκιανοῦ, Δραπέται, 24.

[5]) Ἴδε, Diakovitch, Bas reliefs votives d'Hercule en Bulgarie, ἔτ. 1924.

[6]) Ἡροδότου, V, 7.

νοῦ Θρακῶν ἀγῶνες, ἐλατρεύετο, ὡς φαίνεται, καὶ ὡς ***Ἀγώνιος*** [1]), διότι ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῶν ἀνευρεθεισῶν τετραπλεύρων κιόνων [2]), παρίσταται ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ μετὰ πετάσου ἐπὶ στήλης καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἀμφορεὺς καὶ κλῶνος φοίνικος. Ὅτι δὲ ὁ Ἑρμῆς ἐλατρεύετο καὶ ἐν Θράκῃ ὡς ἐναγώνιος θεὸς δίδων τὴν νίκην ἐν τοῖς ἐφηβικοῖς ἀγῶσιν, ὧν τὴν ἵδρυσιν ἀπέδιδον αὐτῷ καὶ οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομά του [3]) μετὰ τοῦ θεοῦ τῆς φυσικῆς εὐρωστίας τοῦ Ἡρακλέους, μαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς ἀνευρεθείσης οὐ μακρὰν τοῦ Βυζαντίου πλησίον τοῦ χωρίου Ἑρμαίου (Μπαλτὰ-Λιμὰν) ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ὑπῆρχε ναὸς αὐτοῦ. Κατ' αὐτὴν «Ὀλυμπιόδωρος Βενδώρου στεφανωθεὶς τῇ Λαμπάδι τῶν ἀνήβων τὰ Βοσπόρια τὸ ἆθλον Ἑρμᾷ καὶ Ἡρακλεῖ» [4]), τ. ἔ. νικήσας ἐν τοῖς ***Βοσπορίοις*** καὶ στεφανωθεὶς διὰ τῆς λαμπάδος τῶν ἀνήβων ἀνέθηκε τὸ ἆθλον εἰς τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἡρακλέα, ὡς ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὁ κατὰ τὰς λαμπαδηφορίας νικῶν προσέφερε τὴν λαμπάδα του ὡς ἀνάθημα. Ἐκ τούτου τεκμαίρεται ὅτι τὰ ***Βοσπόρια*** ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐναγωνίων θεῶν, τοῦ Ἑρμοῦ τε καὶ Ἡρακλέους.

§ 11) Αἱ ***Νύμφαι***, ὧν ἡ λατρεία μαρτυρεῖται ἐξ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων ἐνεπιγράφων μετὰ τοῦ «Κυρίαις Νύμφαις» [5]) καὶ ἐκ νομισμάτων ἀπεικονιζόντων τρεῖς Νύμφας κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν κλασσικὸν τῶν τριῶν Χαρίτων πρότυπον, ἐλατρεύοντο ἀναμφιβόλως ὡς δευτερεύουσαι θεότητες, ὥσπερ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, παρ' ὧν εἰσήχθη εἰς τὴν Θράκην ἡ λατρεία αὐτῶν. Ἐκ τῶν μέχρι νῦν ἀνευρεθέντων ἀθρόων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἀναγλύφων αὐτῶν ἀναθημάτων καθωρίσθησαν ἱερὰ τῶν Νυμφῶν, ***Νυμφαῖα***, ἐν ταῖς παρὰ τῷ Ἕβρῳ κώμαις Σαλαδίνοβον, τῷ ἀρχαίῳ Θρακικῷ ***Βούρδαπα*** καὶ Ἀϊβάτοβον [6]), πιθανῶς ὅμως ὑπῆρχε Νυμφαῖον καὶ παρὰ τῇ Φιλιππουπόλει, οὗ ἀμυδρὰ ἀνάμνησις διετηρήθη ἐν τῷ τουρκωνύμῳ λόφῳ ***Τσιντὲν τεπέ***, τ. ἔ. ***λόφῳ πνευμάτων ἢ Νυμφῶν***, ὡς καλεῖται ὁ δυτικῶς τῆς πόλεως κείμενος κωνοειδὴς ὑψηλὸς λόφος [7]). Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τῶν ***Νυμφῶν*** ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς τό : ***Βουρδαπηναί***.

---

[1]) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, πάλιν διὰ τὴν ἀρχαίαν Φιλιππούπολιν σελ. 15.

[2]) Ἴδε ἀνωτέρω § 9, Ἡρακλῆς.

[3]) Πινδάρου, Ὀλυμπ. VI, 79. Πυθ. II, 10.

[4]) C. I. G. ἀρ. 2034.

[5]) Ἐπὶ ἑνὸς μόνον ἐκ τῶν πολλῶν ἀναγλύφων τῶν τριῶν Νυμφῶν εὑρεθέντος ἐν Φιλιππουπόλει φέρεται «Κυρίᾳ Νύμφῃ». Μυρτ. Ἀποστολίδου, Inscript, inedides κτλ. ἐν τῷ Annuaire de la biblioth. κτλ. ἔτ. 1930, σελ. 235 ἀρ. 7.

[6]) Ἴδε Dobrousky, Sbornik za narodno oumotvorenie. ἔτος 1900, τόμ. XVI, σελ. 64.

[7]) Κ. Οἰκονόμου, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ, 1819. σελ. 19, § ια'.

§ 12) Ὡσαύτως ἐλατρεύοντο ἐν τῇ Θράκῃ, ὥσπερ ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἡ **Ἀφροδίτη**, ἥτις καὶ **Μορφὼ** καλουμένη [1]) εἶχε ναὸν ἐν τῇ Ζηρίνθῳ παρὰ τῇ Αἴνῳ, ὅθεν κατὰ τὸ μέγα Ἐτυμολογικὸν «Ζηρινθία Ἀφροδίτη ἐν Θράκῃ· Ζήρινθον γὰρ ἄντρον ἐν Θράκῃ» προσεκαλεῖτο: ναὸν ὡσαύτως εἶχε καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος «ἐποίησε καρουχαρεῖον (=ἁμαξοστάσιον) τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων» [2]) ἡ **Ἀθηνᾶ**, ἡ **Δήμητρα**, ὁ **Πᾶν** (Σιλβᾶνος), οἱ **Διόσκουροι,** ὁ **Ἥλιος**, ἡ **Σελήνη**, ἡ **Νέμεσις** (Ἀδράστεια), ἡ **Ἑκάτη** (Ἄρτεμις—Βενδίς), ὁ **Πλούτων** ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ἀλλ' ἐλάχιστα μνημονεύονται, ἀπεικονίζονται ὅμως αὐταί τε καὶ τὰ σύμβολα αὐτῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων διαφόρων πόλεων, Ἐν Ἐλαιοῦντι τῆς Χερρονήσου Θείων τιμῶν ἀπέλαυε καὶ ὁ ἥρως Πρωτεσίλαος, οὗ τάφος καὶ περὶ αὐτὸν τέμενος ὑπῆρχεν, «ἔνθα ἦν χρήματα πολλὰ καὶ φιάλαι χρύσεαι καὶ ἀργύρεαι καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ἀντικείμενα» [3]).

Ἐν γένει δὲ ἐπωνομάζοντο οἱ μὲν θεοὶ διὰ τοῦ **Κύριος**, αἱ δὲ θεαὶ διὰ τοῦ **Κυρία**, σπανιώτατα δὲ ἀντὶ τοῦ *Κύριος* ἀπαντᾷ τὸ *Δεσπότης* [4]). Οὐδαμῶς δ' ἀπίθανον κατὰ τὸν Σ. Σακελλαριάδην «ἐντεῦθεν καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ προσευχαῖς νὰ ἐπικαλῆται ὁ τῶν ὅλων ἀληθὴς θεὸς **Κύριος**» [5]). Πρὸς τούτῳ ἐπικαλοῦνται **θεοὶ πατρῷοι** καὶ **ἐπήκοοι**, τ. ἔ. παρὰ τῶν προγόνων παρειλημμένοι ὑπὸ τῶν ἀπογόνων καὶ ἐπακούοντες τὰς παρακλήσεις τῶν δεομένων, ἔν τινι δ' ἐπιγραφῇ πιθανῶς περὶ τοῦ Σεβαζίου φέρεται **εἷς θεὸς ἅγιος**, **ὕψιστος** [6]). Ὡσαύτως ἐλατρεύετο γενικῶς ἡ **Τύχη**, ὅθεν καὶ τὸ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπικείμενον **ἀγαθῇ Τύχῃ**.

§ 13) Θρᾳκικοὶ θεοί, καίπερ σπανίως ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶντες, ὑπογαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Kazarow [7]) ὁ **Μηδυζεύς**, ὁ **Τιλθάζης**, ὁ **Δαρζάλας**, ὁ **Δερζελάτης**, ὁ **Τοτόης**, ὁ **Ἰαμβοδούλης**, ὁ **Ἀσδούλης**, ὁ **Σουριγέθης** ὁ **Δηλόπτης** καὶ ὁ **Δαβατόπειος**. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ **Μηδυζεὺς** ὅ τε Dumont καὶ ὁ Desjardin ὑποθέτουσιν ὅτι εἶναι οὗτος Ἀσιατικός τις θεός, καίτοι φέρων κατὰ τὸ φαινόμενον θρᾳκικὸν ὄνομα, διότι ἡ ἐπὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀναθήματος ἐπιγραφὴ δηλοῖ πολίτην τῆς ἐν Ἀσίᾳ πόλεως Ἀντιοχείας,

---

1) Λυκόφρονος, Ἀλεξανδ. 110.

2) Μαλάλα, χρον. XI, σελ. 280, ἔκδ. Βόννης Dindorf.

3) Ἡροδότου, IX, 116.

4) Kazarow, αὐτόθι, σελ. 9.

5) Σ. Σακελλαριάδου. Πόλεις καὶ θέσμια Θρᾴκης ἐν τῇ ἀρχαιότητι, Ἀθῆναι, 1929, τόμ. I, σελ. 183.

6) Dumont-Homolle, αὐτόθι, ἀρ. 62 ε.

7) Kazarow, αὐτόθι, σελ. 7.

»'Αντιοχεὺς τῆς πρὸς Δάφνην τόδε δῶρον» [1]], τὸ δὲ **Δηλόπτης** καθ' ἡμᾶς εἶναι ἐπίθετον μᾶλλον σημαῖνον ὁ **ὁρῶν** (ρίζ. σπ)- τὰ **δῆλα**, τ. ἔ. ὁ βλέπων τὰ δηλητήρια καὶ φάρμακα καὶ προσιδιάζον τῷ θεῷ τῆς ἰατρικῆς'Ασκληπιῷ, καὶ τὸ **Δαβατόπειος** εἶναι τοπωνυμικὸν ἐπίθετον θεοῦ ἐκ τοῦ **Δοβάτοπος** ἐν ᾧ προφανῶς ἡ λέξις **τόπος** ἐν τῷ δευτέρῳ συνθετικῷ ἑρμηνεύει τὴν ἀκατάληπτον καταστᾶσαν λέξιν **δάβα** (=δέβα=τόπος, συνοικισμός,) χωρίον [2]). Ὡσαύτως τά: '**Ασδούλης** (ἐκ τοῦ ἄσδος=στηλίτης). **Δερζελάτης-Δερξελάτης-Δερξέλα** (ἐκ τοῦ δέρκομαι=ἐπίσκοπος),**Πυρμηρούλας**(ἐκ τοῦ **πῦρ** καὶ **μηρὸς**=πυρίκαυστος τοὺς μηροὺς) φαίνονταί μοι ἐπιθετικαὶ προσωνυμίαι θεῶν ἢ ἡρώων καὶ τὸ **Δαρζάλα** ἐκτεταμένος τύπος τοῦ **Δάρζος-Δάρσος** (= 'Ασκληπιός), ὅθεν καὶ οἱ ἐν 'Οδησσῷ τελούμενοι ἀγῶνες **Δαρζάλεια** κατὰ νομίσματα τῆς πόλεως, ἅτινα φέρουσι καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐκληπτέον μᾶλλον ὡς ὀνόματα ἐπισήμων κατὰ τόπους Θρακῶν, ἀφηρωισθέντων μετὰ θάνατον καὶ τυγχανόντων θείων τιμῶν, ὅπερ διαπιστοῖ καὶ ἡ σπανιότης αὐτῶν. Διότι, ἐὰν ὄντως εἶναι ὀνόματα θρακικῶν, θεῶν, διατηρηθέντα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, ἔπρεπεν ὡς ἐθνικὰ νὰ εἶναι ἐν ἴσῃ τοὐλάχιστον πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ χρήσει.

'Επὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ εἰς τὴν Θράκην εἰσήχθη ἐκ τῆς 'Ασίας διὰ τῶν παντοδαπῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν καὶ ἐμπόρων καὶ ἡ λατρεία τοῦ **Μήθρα** [3]) τοῦ **Σαράπιδος** καὶ τῆς **Συρίας θεᾶς** ('Αστάρτης), ὧν καὶ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα λίαν κακοτεχνῆ ἀνευρέθησαν [4]), ὡσαύτως καὶ ἡ τοῦ **Ἁρποκράτους,** τοῦ **'Οσίριδος**, τῆς **Ἴσιδος καὶ Ἁννούβιος**, ὧν αἱ εἰκόνες φέρονται ἐπὶ νομισμάτων διαφόρων πόλεων. Ὡσαύτως τότε κατ' ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα ἐθεοποιήθησαν ὡς παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ποταμοὶ (Ἕβρος, Τόνσος, Νέστος).

§ 14) Πρὸς τῇ λατρείᾳ τῶν προμνημονευθέντων θεῶν δέον νὰ προσσημειωθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ παρὰ τοῖς Θρᾳξὶ λατρεία τῶν ψυχῶν, ὡς τεκμαίρεται ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῶν πολυπληθῶν ἐν τῇ Θράκῃ χωμάτων (tumuli). Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ χώματι παρὰ τῇ κώμῃ 'Εζέροβον, ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ ὁ ἐνεπίγραφος χρυσοῦς δακτύλιος [5]), ἡ τεφροδόχος κεράμειος κάλπη ἦτο ἀνεστραμμένη καὶ τετρυπημένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυθμέ-

---

[1]) D u m o n t-H o m o l l e, αὐτόθι, σελ. 508 καὶ 332, ἀρ. 28.

[2]) Ἴδε, Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ί δ ο υ, περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρᾳκῶν, Θρᾳκικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. III, ἔτ. 1932, σελ. 227.

[3]) Ἴδε, C u m o n t F. Textes et monuments figurés rélatifs aux mystères de Mithras, II, σελ. 526.

[4]) K a z a r o w, Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. II, ἔτ. 1911, σελ. 46 κ.ἑξ.

[5]) Ἴδε, Μ υ ρ τ. 'Α π ο σ τ ο λ ί δ ο υ, ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 197 κ.ἑξ.

νος ἀκριβῶς, ἐφ' οὗ ἐπέκειτο κυκλοτερὴς ἐξ ἀργίλου πλὰξ ὁμοίως τετρυπημένη ἐν τῷ κέντρῳ. Τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ἐκ σκοποῦ· διότι οἱ Θρᾶκες, ὥσπερ καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πιστεύοντες εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀφῆκαν τὴν ὀπὴν ἐπὶ τῆς κάλπης, ὅπως ἡ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ, ἣν ἐφαντάζοντο ὑπὸ μορφὴν ὄφεως, ἐξέρχηται τοῦ τάφου καὶ ἀπολαύῃ τῶν προσκομιζομένων αὐτῇ θυσιῶν. Αὕτη δὲ ἡ περὶ μεταμορφώσεως τῆς ψυχῆς τοῦ νεκροῦ εἰς ὄφιν δοξασία ἦτο λίαν διαδεδομένη παρὰ τοῖς Θραξίν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἰδίως τὰ ἀνευρεθέντα πολυάριθμα πανταχοῦ τῆς Θράκης ἀναθηματικὰ τοῦ ***Θρᾳκὸς ἱππέως*** ἀνάγλυφα, ἐν οἷς ὁ ὄφις εἰκονίζεται περιειλιγμένος εἰς δένδρον πρὸ τοῦ ἱππέως ὑψούμενον [1]).

Περὶ τῆς μετὰ θάνατον σχέσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ὄφεως πολλὰ μέχρι σήμερον ἐλέχθησαν. Οἱ μὲν φρονοῦσιν· ὅτι ἐπιστεύθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὅτι ἡ ψυχὴ μεταμορφοῦται εἰς ὄφιν, διότι τοῦτο τὸ ἑρπετὸν διαιτᾶται ἐντὸς τῶν τάφων καὶ ἐφελκύει τὴν προσοχὴν εἰς ἑαυτὸ τῶν ἐν τοῖς νεκροταφείοις περιπλανωμένων διὰ τῆς αἰφνιδίας ἐμφανίσεως καὶ ἀποκρύψεώς του· οἱ δὲ ὅτι ἕνεκα τῆς ἀναλογίας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ πρὸς τὸν ὄφιν ὑπελήφθη ὑπὸ τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων ὅτι σηπομένου τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ ἡ ψυχή, ἡ ἐν τῷ μυελῷ αὐτοῦ εὑρισκομένη, μεταβάλλεται εἰς ὄφιν· οἱ δέ, διότι οἱ ὄφεις ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῆς γῆς, ὅπου ἀναπαύονται οἱ ἀποθνήσκοντες. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι αὕτη ἡ δοξασία προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρωτογενεῖς ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς ἐντὸς σπηλαίων, ὅπου συνήθως ζῶσιν οἱ ὄφεις ἢ ἐκ τοῦ ὅτι τοῦτο τὸ ἑρπετὸν ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν τάφων.

Ἕνεκα λοιπὸν ταύτης τῆς δοξασίας ἔπρεπεν ὁ τάφος νὰ κατασκευάζηται οὕτως, ὥστε ἡ τοῦ νεκροῦ ψυχή, ἡ εἰς ὄφιν μεταμεμορφωμένη, νὰ δύναται νὰ συγκοινωνῇ ἀδιαλείπτως μετὰ τοῦ ἄνω κόσμου καὶ νὰ δέχηται τὰς προσφερομένας αὐτῇ ὑπὸ τῶν λατρεών της θυσίας. Ἐκ τούτου ἑρμηνεύεται καὶ ὁ εὑρεθεὶς ἐν Μυκηναϊκοῖς τάφοις κοῖλος καὶ τετρυπημένος βωμός, διότι κατεσκευάσθη οὕτως, ὅπως ἐκρέῃ τὸ αἷμα τῶν θυσιαζομένων ἐπὶ τοῦ τάφου σφαγίων εἰς τὴν γῆν καὶ ἐξικνῆται μέχρι τοῦ νεκροῦ, ὡσαύτως αἱ μεγάλαι ἐπὶ τῶν τάφων τοῦ ἐν Ἀθήναις Κεραμεικοῦ κάλπιδες καὶ ὑδρίαι, ὧν αἱ πλεῖσται εἶναι ἄνευ πυθμένος καὶ ἡ προμνημονευθεῖσα κάλπη τοῦ χώματος τοῦ Ἐζέροβο, ἡ ἀνευρεθεῖσα ἀνεστραμμένη ἐντὸς τοῦ ταφου κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ μετ' ὀπῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πυθμένος της [2]).

Τὴν εἰς τὴν ἀθανασίαν δὲ τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον πίστιν τῶν Θρα-

[1]) Küster, Die Schlange in der Griechiche Kunst und Religion, σελ. 66.

[2]) Kazarow, Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. V, ἔτ. 1915, σελ. 16 κ.ἑξ.